

Koppándi Botond

Temetési szolgálatunk homiletikuma – 2.

A temetési beszéd tartalma

A temetési beszéd tartalmára nézve is azt mondhatjuk, amit a felépítésére mondtunk: nincs recept. Ettől függetlenül fontos, hogy a beszéd *legyen* textuszerű, *legyen* benne keresztény, nemes veretű bibliai üzenet, *jeljen meg* benne a halállal és az örökéttel kapcsolatos egyházi tanítás, *legyen* benne gondosan megválogatott, rövid életrajz és jellemábrázolás és *legyen* benne vigasztalás. *Lehet* benne személyesség, *lehet* benne hiterősítő idézet, vigasztaló jellegű tanítás, de mindez az evangélium hirdetésének jegyében! Stílusában legyen biblikus, a sokrétű hallgatóságra való tekintettel használjuk benne a mai kor nyelvét, és az alkalom tragikus volta miatt legyen fokozottan egyszerű.¹

Mondanivalónk a halálról és örökéletről

A temetési beszéd tartalmának igen lényeges eleme az egyháznak a halálról és az örökéletről vallott felfogása. A hallgatók szívében minden temetés alkalmával az élet és a halál vív párbajt, és a lelkésznek ebbe a harcba bele kell avatkoznia, annak alapján, hogy ő a temetésen tisztségéből adódóan és Isten akaratából megszólalhat. Hozzáteszi, hogy a halál ténye az, ami a ravatal mellett összekapcsolja a lelkészt a gyászolókkal. Ebben a helyzetben a legfontosabb, hogy a gyászoló gyülekezet tagjainak úgy hirdessük az evangéliumot, hogy az vigasztalást nyújtson, és megérezzék Isten gondviselésének erejét.²

Hozzá kell tennünk, hogy az örökéletről meglehetősen nehéz beszélni, mert az örökélet mindenekelőtt a hit függvénye. Róla meggyőzni valakit, létezését bizonygatni még a temetési beszédben sincs értelme, hiszen a temetés nem a fejtegetések, a racionális ismertetés helye. Hit és meggyőződés, elmélyült vallásosság

¹ Fekete Károly: *Temetési szolgálatunk kérdései*. In *A gyülekezetépítés szolgálatában*, Budapest, 2000. 127.

² Fekete Károly: *A temetési igehirdetés kérdései*. A Debreceni Református Theológiai Akadémia Gyakorlati Theológiai Tanszékének Tanulmányi Füzetei. 5. szám, Debrecen, 1993. 13.

kell ahhoz, hogy a lelkész az örökélet hitét a gyászban lévő gyülekezet tagjainak úgy tudja megjeleníteni, mint megnyugvást adó reménységet!

A halállal kapcsolatosan a következőket mondhatjuk:³

A Bibliában nemcsak egyszerű halál-elbeszéléseket találunk, hanem magyarázatokat a halálra, különleges „halál-élményeket” vagy éppen ún. „meghalás-modelleket”. A Teremtés könyve szerint a halál az első ember bűnének büntetése. Dániel könyvében a feltámadás-hitről olvasunk: „Azok közül, akik alusznak a föld porában, sokan felébrednek majd: némelyek örök életre, némelyek örök gyalázatra.” (Dán 12,2) Ézsaiásnál ezt találjuk: „föltámadnak a holttestek”. Az ősi Izraelben a zsidó ember vágya az volt, hogy magát ne csak életében, de halálában is szolgáltassa ki Istennek. Felfogásuk aztán eljutott addig a reménységig, amely Ézsaiásnál csúcsonyúl ki, aki szerint Isten „örökre megsemmisíti a halált. Istennünk, az Úr, letörli a könnyeket minden arcáról.” (Ézs 25,8) Pozitív meghalási esetként Jákób példáját említhetjük, aki családjá körében halt meg úgy, hogy előbb összehívta szeretteit, megbeszélte velük temetésének részleteit, elbúcsúzott, majd megáldotta az őt körülvevőket, megteremtve az úgynevezett Jákób-modellt.

Az Újszövetségben Jézus is foglalkozik a halál kérdésével, de csak utalva rá. Saját halálát keserűnek és komolynak fogja fel, az Olajfák-hegyi imádkozás a készülés áldott alkalmának is tekinthető. A megfeszítésekor kiáltott „én Istenem, miért hagytál el engemet?” ma is erőteljes hatást vált ki a vallásos emberben. Jézus tanítása ebben összegezhető: „Isten pedig nem a holtak Istene, hanem az élőké. Mert az ő számára mindenki él.” (Lk 20,38)

Pál apostol olykor gúnyolja a halált – „Halál, hol a te fullánkod, halál, hol a te győzelmed?” (1Kor 15,55), de eljut oda, hogy a korinthusi gyülekezethez így szóljon, biztatólag: „Azért igyekezzünk is, hogy akár itt lakunk, akár elköltözünk, neki [Istennek] kedvesek legyünk.” (2Kor 5,9)

A tudomány az életet folyamatnak tekinti, és azt hirdeti, hogy a halál az ún. „agyi elektromosság” teljes megszűnésével áll be. Felfogásunk szerint azonban az élet túlmutat a halálon, mert nekünk „valahol” el kell érni a „legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes” (Mt 5,48) jézusi követelményt! Ez a „hely” pedig az örökélet!

Az örökélettel kapcsolatos unitárius felfogást Rezi Elek foglalta össze nemrég megjelent könyvében. Eszerint az unitárius teológia az örökélet kérdésének meghatározásában Isten atyaságában való vallásos hitére, erkölcsi indokokra és

³ A halál kérdésével kapcsolatosan lásd bővebben: Koppándi Botond: *A halál megközelítése lelkigondozói szempontból*, Lelkészképzés Dólgózat, Kolozsvár, 1999, kézirat.

az értelemre támaszkodik. A vallásos ember Istent szerető Atyjaként fogadja el, Aki – meggyőződése szerint – nem hagyja el az embert élete földi utolsó óráiban sem. Az örökélet hitét az ember abból az isteni ígéretből nyeri, amelyet Isten ígért az ő gyermekének, és ez az ígélet az embert reménységgel tölti el, mert tudja, hogy Isten gondviselésében bízhat! Az erkölcsi indokok közé soroljuk azt, hogy a földi életben gyakorolt erények nem mindig nyerik el jutalmukat, ezért lennie kell egy olyan életformának, amelyben a jók jutalmat nyernek! Szükségét érezzük egy olyan „helynek”, ahol ez az erkölcsi igazságszolgáltatás megtörténik, még akkor is, ha ez „a lélek kívánsága”, és nem tudunk róla bővebbet mondani. Az értelmi indokok közé soroljuk azt a „tudásunkat”, hogy a halál az emberi létezésnek kikerülhetetlen része, de azt a „megsejtésünket” is, hogy „az ember igazi személyiségét meghatározó lélek nem veszhets el”. Következésképpen „az örökélet tehát, az értelem kívánalmi alapján, egy olyan létállapot, amely a halál után következik be, és a lélek [...] önálló létezését jelenti.”⁴

Az unitárius teológia az „Isten lélek, és akik Őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják” (Jn 4,24) jézusi tanítás alapján az örökéletről azt vallja, hogy az szellemi-lelki életforma. Hasonlóképpen, az örökélet személyes létforma is, mert meggyőződésünk, hogy az életünk folyamán igazi személyiségünket megadó lélek az örökéletben nem olvad bele a személytelenségbe.⁵

Borbély István az örökélettel kapcsolatosan így gondolkodik: „Az örökélet nem térbeli és időbeli fogalom; az nem kezdődik a földi halálunkkal, és nem végződik az Istennel való lényegegyesülés által, tehát nincs az idő és a tér korlátai közé szorítva; és nincs térben sem egy más, nem e földi világhoz kötve.” Hozzáteszi: „a halhatatlanság nem mennyiségi, hanem minőségi fogalom, s a létnek, mégpedig a mi földi életünknek minőségét jelenti.”⁶

Czire Szabolcs az örökéletéről szóló tanítást így összegzi: „Az örökélet az emberben (is) levő, tér- és időkategóriák felett álló isteni lélek (Szellem) életére utal, amely a születés előtt is élt, és a halál után is tovább él. A halál életünknek azt az elkerülhetetlen eseményét jelzi, amikor a testünk és a lelkünk végleg különválnak, amiként a születés azok összekapcsolódása. Isten halálunkkal áttemel az időből az időtlenbe, a végesből a végtelenbe. [...] Elég a bizonyosság, hogy ott/akkor is Isten van velünk, és mivel megszűnnek a Tőle elválasztó földi, anyagi körülmények, teljesebb közelségben élünk ott/akkor Istennel és egymással. (1Jn 4,16) Hi-

⁴ Rezi Elek: „Az Úr, a mi Istenünk, egy Úr”. *Bevezetés a vallás és a teológia világába*, Kolozsvár, 2009, Egyetemi Kiadó. 251–256.

⁵ Uo.

⁶ Borbély István: *Unitárius Egyházszertartástan*, Kézirat. 148.

tünk szerint a földi körülmények között részlegesen birtokolt örökélet halálunk után az istenközelségben kiteljesedik.”⁷

Fontos, hogy a temetési beszédben szólaljon meg az örökélet hite, illetve a halállal kapcsolatos felfogás. Mondjuk el, hogy a halál az élet része, és nem jelent teljes megsemmisülést. Mondjuk el, hogy a hitünk szerinti Gondviselés túlmutat a halálon; igaz, hogy a test követi az anyagmegmaradás törvényét a „porból letünk, porrá leszünk” felfogás szellemében, de az Istentől kapott halhatatlan lélek tovább él Annak az Atyának a közelében, Akitől ered. Ahogy a Prédikátor könyvének írója mondja: „A por visszatér a földbe, olyan lesz, mint volt, a lélek pedig visszatér Istenhez, aki adta.” (Préd 12,7) Mondjuk el, hogy itt helyet kap az isteni igazságszolgáltatás is, mert a bennünk levő erkölcsi törvény szerint ennek be kell következnie, hiszen azt valljuk, hogy Isten előtt számot kell adnunk életünk-ről és cselekedeteinkről. Ennek is a „helyszíne” az örökélet, amelyről tér és idő kategóriáiban nem tudunk beszélni, de amelynek létezése is hit és meggyőződés kérdése.

Végezetül Rezi Elek szavait idézzük, biztatásképpen: „Az örökéletet szellemi-lelki létformájában ragadjuk meg. Hisszük, hogy a lelkünk halhatatlan és a halál után tovább létezik Istennél. Az örökélet mint az Istennel való szellemi-lelki szeretetközösség reménysége már itt a földön elkezdődik azáltal, hogy igyekszünk az ő szeretetének, jóságának a megtapasztalására és Isten gyermekeihez méltó életvitelre. Erre figyelmeztet Pál apostol is: »Azért igyekezzünk is, hogy akár itt lakunk, akár elköltözünk, Neki kedvesek legyünk.« (2Kor 5,9)”⁸

Vigasztalás

A temetéskor elhangzó vigasztalás a lelkésznek nemcsak kötelessége, hanem egyben a legáldásosabb tevékenysége is. A vigasztalásnak leginkább a koporsó mellett van a helye, ahol – Fekete Károly szóhasználatával élve – „az összomorúság” a legláthatóbb.⁹

A vigasztalás úgymond emberi kötelességünk, de vannak teológiai vonzatai is. Az emberi vigasztalások közé soroljuk azokat, amelyek leggyakrabban elhangzanak temetésekkor: A „Ne féljetek, a jó Isten megsegít!”, a „Hál’Istennek, szép, hosszú életet élt!”-szerű megnyilvánulások túlságosan közhelyesnek hat-

⁷ Czire Szabolcs: *Hitelvek és eszmerendszer*, In *Unitárius ösvény*, Kolozsvár, ³2010, Kiadja az Erdélyi Unitárius Egyház és az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet. 101–104.

⁸ Rezi Elek: *Hiszem az örökéletet*. Unitárius Közlöny 2000/3–5. 3.

⁹ Fekete Károly: *A temetési igehirdetés kérdései*, 18.

nak! Ellenben vigasztaló az, ha a lelkész a beszédben az elhunyt életéből olyan erkölcsi tulajdonságokat, példás magatartást emel ki, mint amelyre a hozzátartozók büszkén nézhetnek. Vigasztaló az elhunyt vallásossága, egyház- és ember-szeretete, az élet végső kérdéseire még életében adott válaszainak a felidézése, de ezen túl a lelkésznek tudatosítania kell azt is, hogy neki mindenekelőtt *Isten* vigasztalását kell hirdetnie úgy, ahogyan az a bibliai kijelentésben megnyilvánul. Ezt természetesen nem valami felsőbbség tudatában lehet megtenni, hanem abból kiindulva, hogy a lelkész mint halandó ember maga is rászorul arra a vigasztalásra, amelyet hirdet.

Vigasztaló jellegű az isteni gondviselés életünkben megnyilvánuló felvillanása, vigasztaló Isten atyai tulajdonságainak ismertetése, valamint az Isten alkotta közösség megtartó erejének hangsúlyozása. Vigasztaló a szeretet gyógyító hatása, a hit „hegyeket mozdító” ereje, az a vallásosság, amely áthatja az egyén és a közösség mindennapjait. Ezeknek megszólaltatása, tapintatos és pasztorális hangvételű elmondása a lelkészi munka „gyönyörűségei” közé sorolhatók.

Személyesség, életrajz

A prédikáció személyes jellegével kapcsolatos vélekedés kapcsán Helmut Schreiner idézzük, aki arra figyelmeztet, hogy a lelkésznek két szélsőséges állapot között kell elhelyezkednie: az egyik esetben „be sem lép az alkalom Isten keze által kinyitott ajtaján”, azaz a gyászolók fájdalmát nem veszi figyelembe, a másik esetben pedig „elmerül az alkalom tengerében”, azaz az evangéliumot úgy hirdeti, hogy az teljesen nélkülözi a pásztori empátiát. Az első eset úgy is nevezhető, mint „üzenet szeretet nélkül”, amikor is az történik, hogy az evangélium hirdetése teljesen háttérbe szorítja az elhunyt személyét és a gyász alkalmát; a másik eset az „üzenet igazság nélkül”, amikor a Biblia igazságai teljesen elsikkadnak, helyette az emberi szempontok és a személyes jelleg teljesen eluralkodik a beszéden, és benne banalitások hangzanak el.¹⁰

Vannak, akik a személyességet teljesen mellőzik, és prédikációjuk „tisztá igehirdetés” marad. Ez a megoldás, bár „nagyon evangéliuminak” tűnik, veszélyes, mert a hallgatóság szemében „szükséges rosszá” válik, hiszen így az emberek személytelen és objektív értekezést hallanak minden temetés alkalmával. A Schreinerrel azonosuló Fekete Károly szerint a temetés olyan alkalom, amikor bizonyosságát tudjuk adni „az örömmüzenet életünkre való vonatkozthatóságának, illetőleg alkalmazhatóságának.” Míg más prédikációs alkalmakon a lelkész

¹⁰ Fekete Károly: i. m. 22.

verítékezve keresi a példákat, addig a temetés alkalmával eleve adva van az elhunyt élete és a család helyzete, és ezek értékeinek felmutatása az evangélium fényében mindig lehetséges!

Fekete Károly arra a kérdésre is választ ad, mi van akkor, ha az elhunyt élete nem volt kiteljesedett, sőt „csak egy siralmas sikoltás vagy száralmas próbálkozás volt a soha meg nem talált vagy el nem fogadott értékek után?” Ebben az esetben is evangéliumot kell hirdetni, és fel kell mutatni azokat az erkölcsi értékeket, amelyekben hiszünk, de *soha nem ítéletként*, soha nem pellengérré állítva az ezekben szűkölködő elhunytat, hanem mint az élőknek szóló olyan lehetőséget, amelyet Isten ezzel az alkalommal is felkínál! Lényeges, hogy a bibliai tanítást soha ne válasszuk el mereven az elhunyt életrajzi adataitól, hanem a textus mondanivalóját alkalmazzuk az elhunyt életére ott, ahol ez természetesen adódik.¹¹

Az életrajzról elmondhatjuk, hogy az adatokat pontosan kell rögzíteni, és csak a beszéd szemszögéből legszükségesebbeket kell belőle használni. Fontosak: a családi háttér, az iskolázottság, a mesterség, az életút állomásai, a betöltött tisztégek, a nyilvánvaló, de a nem mindenki által ismert adatok is, mindezek természetesen az evangélium fényében bemutatva. El lehet mondani az elhunyt életének egyházi vonatkozásait is, annak pozitív, más emberek előtt példaként álló tanulságaival! Az adatszerűség mellett mindez legyen életízű, a számadatokon és az „életállomásokon” túl legyen érezhető az a nagybetűs Ember, aki Isten gondviselésének vigyázása alatt próbálta önnön sorsát alakítgatni. Minden esetben az igazat kell mondani, ellenkező esetben megkérdőjeleződik a prédikáció hitelessége más alkalmakkor is!

Megfogadhatjuk Sándor Endre biztató tanácsát, aki azt mondja: a lelkésznek nagyon jól kell ismernie az embereket, de a Szentírást is. Szíve legyen a lelkésznek az emberek felé, és lelke Isten felé, és ekkor megtalálja mindig azt, amit és ahogy mondjon!¹²

A temetési beszéd buktatói

Fekete Károly szerint a temetési beszéd legnagyobb buktatója az, ha a lelkész beleül három „székbe”: a „bírói”, a „királyi” és a „legjobb ismerősi” székbe.

A „bírói szék” azt jelenti, hogy „a mennyek országa portásának” magunkra öltött „tiszttségében”, a lelkész bizonyos emberekről dicséreteket zeng, másokról

¹¹ Fekete Károly: i. m.

¹² Sándor Endre: *A temetési prédikációkról*. Református Egyház 1995/3, 66.

pedig nyers szókimondással vagy – ami még rosszabb! – finomnak képzelt célozgatásokkal lényegében ítéletet mond. A „királyi szék” azt jelenti, hogy a lelkész „az élet és halál mezsgyéjén” álló, maga-képzelte magasságból fölényesen beszél a halálról és az elmúlásról. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy mi magunk is ugyanazokat a terheket viseljük, mint a gyülekezeti tagok, ugyanúgy alá vagyunk vetve az elmúlás tényének, és ez már önmagában is együttérzést és szolidaritást kell hogy kiváltson bennünk. A feladatunk az, hogy lelkigondozói minőségünkben is szóljunk, halandóságunk és vigaszra várásunk tudatában. A harmadik szék a „legjobb ismerősi” szék, amelybe talán a leggyakrabban „beleülünk.” Sok esetben, főleg kisebb gyülekezetben, ahol a lelkész rendszeres családlátogatás és szoros együttműködés révén jól ismeri a híveit, különösen nagy a kísértése annak, hogy bizalmaskodó hangnemben, időnként „kulisszatitkok” feltárásával beszéljen az elhunytól. Ez egy bizonyos határon túl ízléstelen, és nem lelkészhez méltó!¹³

Igazat kell adnunk Fekete Károlynak, amikor így fogalmaz: „Sem a személyes barátság, sem a személyes ellenszenv nem lehet vezére a temetési igehirdetőnek!”¹⁴ Ezt kiegészíthetjük azzal, hogy ráadásul a lelkész nem ismer mindenkit egyformán, és így a temetési beszédek között nagyfokú egyenetlenség lehet! Híveink pedig „kényesek” az ilyen dolgokra! Jogos elvárásuk, hogy minden ember ne csak „Isten szemében”, de a lelkészek előtt is „azonos jogú” legyen, és így meggyőződésük, hogy minden ember tisztességes, objektivitásra törekedő beszédet „érdemel!”

A temetési beszéd buktatói közé soroljuk azt is, amikor a lelkész nem egyháza hivatalos teológiai álláspontját képviseli, hanem – az úgynevezett „népi teológia” hatására – téves fogalmakat használ. Ilyen például a halál megszemélyesítése, személyi vonásokkal való felruházása, aminek következtében különálló entitás lesz. Ne beszéljünk a halálról úgy, mint „a vén kaszásról”, aki jön, és lekaszabolja a védtelen embereket! Beszéljünk a halálról úgy, mint ami „az élet része”, mindenkinek életében törvényszerűen bekövetkező változás, és ezt tegyük az „elvégeztetett dolog, hogy az emberek egyszer meghaljanak” (Zsid 9,27) természetességével!

A „népi teológia” számlájára írandó az is, ha a lelkész az „olcsó vigasz” eszközeit kezdi használni! Az „azért vette el őt Isten, mert szerette”-szerű megfogalmazásoknak nincs köze a teológiához! A népünk által előszeretettel hangoztatott „azt bünteti, akit szeret” mondás is csak töredékes és felekezeti függő válasz a ha-

¹³ Fekete Károly: i. m., 24.

¹⁴ Uo.

lál misztériumára, következésképpen, használata nem ajánlott! Hasonlóképpen, azt sem mondhatja a lelkész „vigasztalásképpen”, hogy az elhunyt „előrement”, hogy „előkészítse az utat” valaki számára, mert erre senkinek nincs sem megbízatása, sem felhatalmazása!

Buktató és szigorúan tilos, hogy a lelkész valamilyen szerepet öltön magára! Ilyen például a „halott földi képviselője” szerep. Erre akkor kerülhet sor, amikor a lelképásztor „az elhunyt nevében” beszél a gyülekezethez, aki „testamentumot hagyva” az emberekre, „odaátról” üzen az élőknek! A lelkésznek nincs ilyen megbízatása, nem vagyunk „szócsövek” és „szóvivők” sem, akik valamilyen okkult kapcsolatban lennének az eltávozottal, következésképpen nem beszélhetünk az eltávozott helyett vagy az ő nevében!

Az sem helyes, ha a lelképásztor a temetés közben az elhunyttal „beszél”, azaz az elhunythoz szól a gyülekezet vagy maga nevében! A jelenvaló világ és az öröklet világ közötti kapocs szerepét nem lehet magunkra öltetni, még ha ez temetésen nagyon erőteljesen is hatna! Az eltávozottal a valóságban nincs verbális kapcsolatunk, tehát a temetési beszédben sem használhatjuk ezt a hatásvadász gesztust!

Különösen nagy tragédia esetén a lelkész abba a hibába eshet, hogy megpróbálja a veszteséget minimalizálni, és Isten „fogadatlan prókátoraként” úgy érzi, hogy Őt meg kell védenie. Ez is téves! Nem az a feladatunk, hogy „megvédjük Istent”, vagy a szenvedés misztériumát próbáljuk meg racionalizálni, hanem az, hogy szólaltassuk meg a Jóisten szeretetébe és gondviselésébe vetett hitünket, a „mert Ő megsebez, de be is kötöz, összezúz, de keze meg is gyógyít,” (Jób 5,18) illetve a „még a fának is van reménysége, ha kivágják, újból kihajt, és nem fogynak el hajtásai” (Jób 14,7) erőt adó üzenete alapján!

A búcsúztató

Az unitárius egyházban is „divat” a búcsúztató.¹⁵ Bár már az 1643-as szent-ábrahámi zsinaton elhatározták, hogy „a praedikátor a halottat az élőtől ne búcsúztassa, versificálást ne tegyen”¹⁶, a búcsúztatás mind a mai napig gyakorlat-

¹⁵ A halotti búcsúztatókkal, főleg néprajzi vonatkozásairól, lásd bővebben: Adorjáni Rudolf Kálmán: *Kisgyermek temetése Vámosgálfalván*. In *Vallási néprajz (14), Az unitáriusok öröksége*, Budapest, 2008, Barca Kiadó, 104–110; Ferenczi Eszter: *Fiatal halott temetése Aranyosrákoson és Várfalván*. In *Művelődés* 2005/október; Hantz Lám Irén: *A vár árnyékában – Torockószentgyörgy*, Kolozsvár, 2003, Tinivár Kiadó.

¹⁶ Boros György: *Szertartások és vallási szokások az unitárius egyházban*. KerMagy 1932. 108.

ban van. Az unitárius szertartásrendben a búcsúztató a liturgia része, annyi megjegyzéssel, hogy a hozzátartozók kifejezett kérésére történjék, és minden esetben prózában! Erre a kikötésre egyértelműen azért volt szükség, mert a kezdetben kántorok által végzett verses búcsúztató iránti igényt a gyülekezetek átruházták a lelkészre, akinek aztán minden (fűzfa)poétai tehetségére szüksége volt ezek megírásához. A 20. század végén még gyakorolták, tudomásunk szerint ma Erdély egyetlen unitárius gyülekezetében sincs lelkészek által mondott verses búcsúztató. Elrettentő példaként álljon itt egy rövid részlet:

„...elesett egy küzdő család hős apja,
szívettépő zokogással siratja most
e gyászoló gyülekezet apraja-nagyja;
vigasztaló szavakat alig talál papja...”¹⁷

A prózai búcsúztatóval kapcsolatosan is le kell szögezni, hogy abban minden esetben az élők búcsúznak az elhunyttól, és nem fordítva! Egyszerű szavakkal, a rokoni szálakra való odafigyeléssel kell búcsút venni az eltávozottól. *Miért?* című könyvében Hézsér Gábor ajánl egy követendő modellt a halottak kórházi búcsúztatására nézve, ez alapul szolgálhat a templomi búcsúztatásra is. A szövege így hangzik:

„Jöjjetek, vegyünk búcsút XY-tól, kérjük Isten áldását reá és magunkra!
[...] Véges lehetőségeink között, megkíséreltünk együttérző és segítő társai lenni.

Bízunk abban, és hisszük, hogy az élet Ura holtában sem hagyja magára!
[...]

Hálát adunk Istennek mindazért, amit XY-tól és általa kaptunk:

- minden pillanatért, amikor sikerült igaz kapcsolatot kialakítanunk vele;
- minden pillanatért, amikor félelmeit és reményességét megértő együttérzéssel fogadtuk;
- minden napért, amikor életünk és munkánk általa értelmet kapott;
- minden napért.

Elcsendesedve, emlékezzünk most egyen-egyenként arra, amit nekünk XY az együtt töltött életidőben jelentett.”¹⁸

¹⁷ Kovács István: *Liturgika. Unitárius Egyházszertartástan*. Kolozsvár, 1993, Kézirat.
18.

¹⁸ Hézsér Gábor: *Miért? Rendszerszemlélet és lelkigondozói gyakorlat*. Budapest, 1996, Kálvin Kiadó. 63.

Ezt aztán kiegészítjük a „Búcsúznak a...” kezdetű, név nélkül megemlített rokonok felsorolásával, a legközelebbiektől a távolabbiak felé haladva. Mindezt egyszerűen, méltóságteljesen és szépen, „gyantázás” és „sirattatás” nélkül!

A temetés formai elemei

Szükségesnek tartjuk összefoglalni a temetéssel kapcsolatos formai szempontokat. Ezek közül néhányat tartalmaz az Unitárius Istentiszteleti és Szerartási Rend, de szükségét érezzük kiegészíteni, az alábbiak szerint:

- Temetési szertartást csak a hivatalos közegek által kiállított halotti bizonyítvány kézhezvétele után végezhetünk.

- A temetési szertartás igényét bejelentőlapon rögzítsük, és az iktatókönyvben iktassuk.

- Gyakorlatunk szerint csak egyházfenntartó tagok igényelhetnek szertartásokat. Az Unitárius Alaptörvény értelmében egyháztagnak az tekinthető, aki fenntartó tagja valamely egyházközségnek. A nem egyháztagok temetésének anyagi kérdései a keblitanács érvényes határozata alapján kezelendők.¹⁹

- A temetéssel kapcsolatos anyagi ügyek kérdésében a keblitanács határozata szerint kell eljárni, ezeknek intézése a gondnok hatáskörébe tartozik.

- A harangozás a helyi szokás szerint történjék.

- A temetés előtti virrasztón a lelkész belátása szerint vegyen részt, és hason oda, hogy a virrasztás vallásos cselekedet legyen, zoltárénekléssel és imádsággal.

- A temetési szertartást a koporsó lezárása után lehet elkezdni.

- A torozás, mint vallásunkkal nem megegyező szokás, mellőzendő. Ha mégis megtartják, a lelkész azon ne vegyen részt!

- A sírnál a hantolás végéig ott kell maradni, a temetés végeztével a lelkész fejezze ki részvétét és együttérzését a gyászoló család tagjai iránt.

¹⁹ Az Erdélyi Unitárius Egyházban ez a kérdés általában úgy rendeződik, hogy az egyházfenntartást nem fizetők, szertartás igénylése esetén, a méltányosság jegyében, a Közgűlés által meghatározott egyházfenntartás annyiszorosát fizetik, ahány éve nem volt fizető tagja az egyházközségnek. Meglehetősen furcsa helyzet alakul ki: holtában lesz egyházfenntartó az, aki életében sosem volt! Érdekes és megfontolandó Nagy István vélekedése, aki szerint a „kívülállókat ingyen kéne eltemetni és esketni, mert az evangéliumot kötelesek vagyunk mindenkinek hirdetni, de ingyen.” Vö. Nagy István: *A kazuáliák, mint a gyülekezetépítés eszközei*. Református Egyház 1999. 33.

– A temetési szertartást a legközelebbi vasárnap ki kell hirdetni, az elhunyt-ról meg kell emlékezni, az istentiszteletra a hozzátartozókat tapintatosan meg kell hívni!

Felhasznált irodalom

- A lélekből építő. Gellérd Imre emlékére* (szerk. Jakabffy Tamás). Kolozsvár, 2007, Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet, Unitárius Lelkészek Szövetsége.
- Allen, Timothy J.: „*Reconsidering the Funeral Sermon*” – <http://www.praching.com/sermons/11567296/>
- Árus Lajos: *A temetési igehirdetés*. Református Szemle 1971. 450–451.
- Balázs Ferenc: *Rög alatt*. Marosvásárhely, 1998, Mentor Kiadó.
- Berkeley, J. D. (szerk.): *Leadership Handbook of preaching and worship. Practical insight from a cross section of ministry leaders*. 1990.
- Bodó Sára: *Gyászban lenni otthon örzött hamvak mellett*. Igazság és Élet 2009/3. 458–461.
- Boros György: *Szertartások és vallási szokások az unitárius egyházban*. KerMagv 1932, 30.81.99.184.245; 1933, 30.72.185.
- Boross Géza: *Homiletika*, Budapest, 1994.
- Czire Szabolcs: *Hitelvek és eszmerendszer*. In *Unitárius ösvény*. Kolozsvár, ³2010, Erdélyi Unitárius Egyház, Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet.
- Fekete Károly: *A temetési igehirdetés kérdései*. A Debreceni Református Theológiai Akadémia Gyakorlati Theológiai Tanszékének Tanulmányi Füzetei. 5. szám, Debrecen, 1993.
- Fekete Károly: *Temetési szolgálatunk kérdései*. In *A gyülekezetépítés szolgálatában*, Budapest, 2000, 113–130.
- Fekete Károly: *A temetési igehirdetés szituációja*. In *A gyülekezetépítés szolgálatában*, Budapest, 2000, 104–112.
- Ifj. Fekete Károly: *Gondolatok a kazuális igehirdetésről*. Igazság és Élet 2008/1. 136–137.
- Fulghum, Robert: *From Beginning to End. The rituals of our lives*. London, 1996, Random House.
- Gellérd Imre: *Beszédek*. Chico, CA, 1990, Center for Free Religion.
- Gellérd Imre: *Esszék a gyakorlati teológia tárgyköréből*. Chico, CA, 1991, Center for Free Religion.
- Gellérd Imre: *Négyszáz év unitárius prédikációirodalma*. Kolozsvár, 2002, Unitárius Egyház.

- Hézszer Gábor: *Miért? Rendszerszemlélet és lelkipozíciós gyakorlat*, Budapest, 1996, Kálvin Kiadó.
- Hézszer Gábor: *Pasztorálpaszichológiai szempontok az istentisztelet újkereséséhez*. Budapest, 2005, Kálvin Kiadó.
- Gönczy Lajos: *A búcsúztató*. Református Szemle 1960. 279–288.
- Kovács István: *Liturgika. Unitárius Egyházszertartástan*. Kolozsvár, 1993, kézirat.
- Kozma Tibor: *A temetési istentisztelet gyülekezeti jellege*. Református Szemle 1960. 274–278.
- Kozma Zsolt: *Liturgika. A református gyülekezeti istentisztelet elmélete*. Kolozsvár, 2000, Protestáns Teológiai Intézet.
- Moser, David. „So that you may not grieve as others”, <http://www.preaching.com/resources/articles/11549467/>
- Nagy István: *A kazuáliák, mint a gyülekezetépítés eszközei*. Református Egyház 1999. 32–35.
- Nagy István: *A kazuáliák homiletikuma*, Nagykőrös, 2004, Károli Gáspár Egyetem Hittudományi Karának Gyakorlati Tanszéke.
- Nagy István: *Temetési szolgálatunk kérdései*. Studia Caroliensia 2001/3. 70–81.
- Nagy László: *Útkeresés a temetési szolgálatban*. Református Szemle 1971. 458–460.
- Ifj. Nagy Lajos: *A temetési beszéd, mint igehirdetés*. Református Szemle 1948. 383–389.
- Nagy Tibor: *Temetési szolgálatunk az ezredfordulón*. Református Egyház 2001. 260–261; 285–288.
- Négy száz év: 1568–1968*. Kolozsvár, 1968, Unitárius Egyház.
- Némethy Sándor: *Az Ige teológiája alapján álló temetési igehirdetés*. Református Szemle 1960. 268–273.
- Péntek Árpád: *Temetési igehirdetésünk tartalma*. Református Szemle 1959. 228–235.
- Péntek Árpád: *A temetési igehirdetés elvi szempontjai*. Református Szemle 1972. 78–85.
- Rezi Elek: *„Az Úr, a mi Istenünk, egy Úr”*. Bevezetés a vallás és a teológia világába. Kolozsvár, 2009, Egyetemi Kiadó.
- Rezi Elek: *Hiszem az örökéletet*. Unitárius Közlöny, 2000, 3–5. 3.
- Sándor Endre: *A temetési prédikációkról*. Református Egyház 1995/3, 66–68.
- Seaburg, Carl (szerk.): *Great Occasions. Readings for the Celebration of Birth, Coming-of-Age, Marriage, and Death*, Boston, 1968, Beacon Press.

- Searl, Edward: *In Memoriam. A Guide to Modern Funeral and Memorial Services*, Boston, 2000, Skinner House Books.
- Alexander, Scott W. (szerk.): *Handbook of Religious Services*, Boston, 1990, Published by the Church of Larger Fellowship.
- Szász Ferenc: *A halál és az örökélet kérdése a XIX. és XX. században megjelent temetési beszédekben*. Lelkészképesítő dolgozat, 1983, kézirat.
- Szász Ferenc: *Szemponatok a halál értelmezéséhez a 19. és 20. század unitárius prédikáció-irodalmunk tükrében*. Keresztény Magvető 1984/3. 144–154.
- Szenes László: *Temetés, hamvak elhelyezése, sírköavatás*. In „Hirdesd az Igét”. Az *Igehirdetők Kézikönyve*, Budapest, 1980, Magyar Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 260–269.
- Tódor Csaba: *Szavak a hídon. Tanulmányok a kontextuális teológia köréből*. Kolozsvár, 2009, Protestáns Teológiai Intézet.
- Zerfass, Rolf: *Nevedet hirdetem. A homiletika alapelemei*. Budapest, 1994, Szent István Társulat.